

یادداشت دبیر مهمان

سرانجام با همکاری کتابخانه مجلس شورای اسلامی و پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری این فرصت پیش آمد تا مجموعه‌ای شامل گزارش‌هایی درباره پزشکی سنتی مردمان ایران عنوان شماره‌ای از مجله پیام بهارستان تقدیم ارباب معرفت شود.

باید امیدوار بود انتشار مجموعه‌هایی این‌چنینی باعث رونق بخشیدن به بحث‌های مربوط به پزشکی سنتی و تاریخ پزشکی در کشورمان شود. به‌ویژه اکنون که کتابخانه مجلس شورای اسلامی با نهایت حسن نیت اقدام به انتشار چنین مجموعه‌هایی می‌کند. از دیگر سو، پزشکی سنتی ایران و ایرانیان، ناظر به تنوع زیستی و فرهنگی عظیم کشورمان بسیار وسیع‌تر از آن است که انتشار مجموعه‌هایی از این دست بتواند حتی بخش کوچکی از آن را معرفی کند. اما نمی‌توان بیکار نشست و دست روی دست گذاشت. واقعیت آن است که زمان به نفع پژوهش‌هایی از این دست نیست. گنجینه اصلی برای جمع‌آوری چنین مجموعه‌هایی سینه مردان و زنانی است که هر روز دست روزگار تعدادی از آنها را از جهان ما می‌پراکند و طبیعی است که تا پیش از نابودی کامل چنین گنجینه‌ای باید دست به مستندسازی و جمع‌آوری آن زد تا آیندگان نیز از این دانسته‌ها آگاهی یابند. این بخش از دانش پزشکی (پزشکی سنتی یا عوام) را با توجه به نقش موضوع پژوهش باید در حوزه انسان‌شناسی (یا مردم‌شناسی، Ethnology) بررسی کرد. چراکه در روزگار ما و در حوزه مسائل مردم‌شناسی کشورمان نیازی مبرم به بررسی جامع مسائل انسان ایرانی داریم. در حوزه انسان‌شناسی، پرداختن به اتوژنی (Ethogenie)، شناخت خصائص روحی اقوام و تطور آنها) و نیز تهیه انواتر (Inventaire) صورت‌برداری از مجموعه عوامل فرهنگی و اجتماعی) در حوزه پزشکی و داروسازی سنتی از اهم مسائل است، و همان‌گونه که در مجموعه حاضر ملاحظه خواهید فرمود سعی کرده‌ایم به این سمت حرکت کنیم. از جمله، تهیه حتی المقدور فهرستی از داروهای گیاهی و غیر گیاهی هر منطقه، بیماری‌ها و راه‌های درمان آنها و علائق طبی = بهداشتی هر منطقه.

از سوی دیگر، هنوز در این عرصه به اشتراک معنایی و اصطلاح‌شناسی لازم نرسیده‌ایم. هنوز نمی‌دانیم عرصه‌ای را که به بررسی پزشکی نزد عوام، سالخوردگان، و غیرتحصیل‌کردگان جامعه می‌پردازد (بدون آنکه واجد جنبه‌های علمی پزشکی باشد) پزشکی سنتی، پزشکی عوام یا پزشکی مردم‌پایه بنامیم. در حالی که این را می‌دانیم که دانش پزشکی در مفهوم وسیع خود از سه آبشخور منشأ می‌گیرد، پزشکی به منزله دانش، پزشکی به منزله دانسته‌های عامه و پزشکی از منظر آداب دینی. بر این اساس، چنانچه دومین عرصه پزشکی را پزشکی عامه بنامیم، بحث بعدی این خواهد بود که دانش پزشکی دوره اسلامی را چه بنامیم؟ عده‌ای این مفهوم از پزشکی را پزشکی سنتی نامیده‌اند.

مؤلف این سطور کوشیده است در یکی از مقالات این مجموعه نشان دهد توجه به علائق و زمینه‌های اصطلاح‌شناسی به عنوان یکی از اصول زیر بنایی پرداختن به تاریخ پزشکی از چه اهمیت فراوانی برخوردار است.

اجازه بدهید این مقدمه را با گزارشی درباره چگونگی پدید آمدن مجموعه حاضر به پایان ببریم. پس از کسب نظر موافق ریاست محترم کتابخانه مجلس شورای اسلامی برای انتشار چنین مجموعه‌ای در قالب یکی از شماره‌های پیام بهارستان اولیای محترم پژوهشگاه سازمان صنایع دستی، میراث فرهنگی، و گردشگری نیز با حسن نیت تمام موافقت کردند از مجموعه تک‌نگاری‌هایی که درباره آداب و رسوم و فرهنگ نقاط مختلف کشور طی سالیان گذشته فراهم آمده بخشی در اختیار ما قرار گیرد تا در مجموعه حاضر گنجانده شود. بر این اساس با بررسی کارشناسان محترم این پژوهشگاه بخش پزشکی از مجموعه تک‌نگاری‌های موجود در آرشیو این پژوهشگاه استخراج شد و در مجموعه حاضر کنار هم قرار گرفت. دو مصاحبه و یکی - دو مقاله دیگر، در نهایت مجلد حاضر را پدید آوردند. بنابراین، لازم است خوانندگان محترم به این موضوع توجه نمایند نام پدیدآورندگان مقالات مختلف این مجموعه در اصل نام بزرگوارانی است که با مراجعه به نقاط مختلف کشور تک‌نگاری‌ها و پژوهش‌هایی را جمع‌آوری کردند که بخش پزشکی آنها استخراج و به صورت این مجلد کنار هم قرار گرفته است. در یکی - دو مقاله از مجلد حاضر که نام مؤلف ندارد بدیهی است که پژوهش منطقه‌ای مذکور بدون نام مؤلف بوده است.

کوشیده‌ایم مجموعه حاضر پوشش دهنده نقاط مختلف کشور باشد.

پس از انتشار پیام بهارستان ویژه تاریخ پزشکی (دوره دوم، سال دوم پاییز ۱۳۸۹)، که معرف بخشی از تطور دانش پزشکی در ایران بود، مجموعه حاضر می‌کوشد عرصه دیگری از پزشکی، در مفهوم سنتی آن را تدقیق کند، اما نباید از این واقعیت چشم پوشید که انتشار این مجموعه‌ها بدون حمایت و دلگرمی اولیای محترم کتابخانه مجلس شورای اسلامی به‌ویژه ریاست محترم و دانشمند این کتابخانه میسر نمی‌شد. نقش اولیای محترم پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی به‌ویژه جناب آقای دکتر مزدک انوشه در تهیه این مجموعه انکارناپذیر است.

معاونت محترم پژوهشی و فن‌آوری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی همواره پشتیبان تهیه چنین مجموعه‌هایی بوده‌اند.

قدردانی از همه این بزرگواران کلام آخر مؤلف این سطور در این مقدمه کوتاه است.

با احترام
فرید قاسملو

پرتال جامع علوم انسانی